

מסורת הש"ס

(א) ז"ל דלמרינן, יעב"ך; (ב) נט"ו ה'; (ג) א, ונעיל ג; לקמן קטו; ר"ה כב; כבורח לו, ד) ונעיל כה; וט"ן, ט) גירסת רש"ל לא דייקא ומינסבא דלמרה דדמנא, ו) לקמן דף קכב, (ז) ונעיל פח; וט"ן, (ח) רש"ל ט) ז"ל מן המים, יעב"ך.

### הגהות הב"ח

(א) גב' או דלמא, י"ב גירסת אלפסי א"ר כיון דחזקה הוא דלמרה בדדמי לא אחאי: (ב) שם איתלול ביה ואחיליך ביה מומא: (ג) שם ונספחא ודא ממי שאין להס וכו' אלף הי"ד הבא דלמרי: (ד) רש"י ד"ה שאני התם דאמר' בשנתמלא: (ה) תוב' ד"ה או דלמא וכו' פירוש א' הו' אפכא, י"ב עיין פירוש של דבור זה בשו"ת מהרש"ל עשון: (ו) ד"ה אמר וכו' דנפיק זה טור אמרינן ר' חייא:

### הגהות הגר"א

[א] גב' והכא לא דייקא כז"ל ויב' כ"ה גירסת תוס' ד"ה טעמא ויכ' הכשכ"א וכו' גירסת רש"י והבניא וף קבדמיו וכו' ר"ף וכו' משום דלמא משקר דכ"ג לא קאמר דדמני להו הפוקסס לבד דעת הרמב"ם כנ"ל: [ב] רש"י ד"ה והכא לא דייקא ותרתיובי אמרי דדמני, י"ב וכו' דעת הרמב"ם אלף ללדיה ככל ענין אבניא ועמ"ש ברא"ש אלף ללדיה וי"ל משום דעמ"ש (ועמ"ש רט"ו בלח"ס סי' י"ז ס"ק ק"ט)

### תוס' חד מקבאי

איבעיא להו החזיקה היא מלחמה בעולם מהו מי אמרי' מה לה לשקר ומרי' לה לחזקה ת"ש עיישנו עלינו בית עיישנו עלינו מערה הוא מת ואני נצחתי אינה נאמנת שאני אמרי דאמרנין כי היכי דלדיךך אתרחיש ניסא לדידיה נמי אתרחיש ניסא פי מפיקא קס"ד דה"ק הווא מת קודם שיצאתי מן המערה ואני נצחתי, וקאמר אינה נאמנת משום דאמרה בדרמי, ושני ליה דאם אמרה דאמי מת קודם שיצאתי מן המערה לאמנת אלא הכא במאי עסקינן באומרת אני ברחתי ונצחתי והוא נשאר שם וא"ש שלא מת. אמרי' לה כי היכי דלדיךךך אתרחיש ניסא שמצאת פתח לברוח לדידיה נמי מצא פתח לברוח, ואפשר לפרושי דאפילו אמרה אני שמרתי סמוך לפתח המערה ולא ברח אנו סהדי דמשקרא שהיי' עשנו המערה על שניהם ובודאי כל מלתא דאפשר לשזורבי (נפשה עבדה) ונפשיה עבדן, ת"ש נפלו עלינו עובדי כוכבים נפלו עלינו ליסטים הוא מת ואני נצילתי ונאמנת התם כדר' אידי דלמרי דאמר כלי זיינה עליה, פי' מפיקא קס"ד שהליסטי' באו עליה ועל בעלה והיה מתפחדת כמו הבעל והוה לו למי' דלא נטרא לבעל וחזרה ואמרה בדדמי ואפי' מהימנא משום מגו ושני ליה בראי אם אמרה מלחמה בעולם והיה להרוג כל המוצאים אחד אנשים ואחד נשים דאע"ג דלא ידעינן במלחמה בעד אלא על פיה לא מהימנא דכיון דהאי גופא בהווא פחדא קיימא לא נטרי ליה לבעל וחזרה ואמרה בדדמי אלא הכא היינו טעמא דנאמנת מפני שהליסטים אינם הורגים את הנשים שכלי זיזנן עליהן ומאחר שהשלוש עמה נטרה ליה לבעל וחזויה ולא אמרה בדדמי ובעיין לא אפשרט ועבדינן לחומרא ואם החזיקה היא מלחמה בעולם אינה נאמנת, והי"מ בשאין שלום עמה שהמלחמה היא בנשים ובאנשים אבל בליסטים שיש שלום עמה נאמנת דהא שנינן הכא כרב אידי דאמר כלי זיינה עליה, וכן אם אמרה מצאתיו הרוג א' נאמנת דלא החזיקה בו מלחמה בעולם אינה נאמנת אלא שהחזיקה מלחמה על האנשים ונשים, אבל אם אמרה מצאתי פלוני בעלי הרוג או שבאו ליסטים עלינו הוא מת ואני נצחתי והיינו דאמר מתוך הדברים נוכר ר"ג שנהרגו הרוגים בתל ארזא והשיא ר"ג את נשותיהן ע"פ עד אחד, אלמא דכבה"ג דאלו מלחמה אקרי, וכן אני הייתי ע"פ הורגני דפ' שני דכיון שלא היה לו פחד לאו מלחמה מקרי ודבר ברור הוא זה, והקשה רש"י ד"ל וליפשוט ליה ממתי' דקתני שלום בעולם נאמנת, ובודאי אם אמרה מת בעלה במטותו

**דאי נעיא אמרה שלום בעולם**, ומהימנא השמא נמי מהימנא או דלמא הכא ליכא למימר מה לה לשקר דלחיי גופא לא מכוונה לשקורי אלא כיון דלחמזוק מלחמה אמרה דדמני וסבורה היא שמת, ואי קשיא תיפשוט ליה ממתניתין דקתני שלום בעולם נאמנת דהא ודאי מת בעלי במלחמה קאמרה דאי על מטתו מאי אריא שלום בעולם אפי' מלחמה בעולם אמרן לעיל כי אמרה מת על מטתו מהימנא אלא ודאי מת במלחמה איטריך לאשמועי' היינו החזיקה היא מלחמה בעולם תריץ מתניתין דלמרה מת סתמא ואשמועינן מתניתין דהואיל ושלום בעולם אע"ג דלא אמרה על מטתו כהדיא מסתמא מת על מטתו קאמרה וזומן שיש מלחמה בעולם מסתמא מת במלחמה קאמרה עד דלמרה מת על מטתו וכו' קמציבעא ליה לרצא כגון דיש שלום בעולם ואמרה איהי מת במלחמה: **עיישנו עלינו ציט**, הליטוהו בלש נאמנלא עשן ואמי ברחמי והוא נשאר שם ומת: אינה נאמנת, והא הכא דהחזיקה היא מלחמה זו וקתני אינה נאמנת ולא אמרי' מה לה לשקר דאי נעיא אמרה מת סתמא: **שאני הסם**, (ו) דהכי קאמרה דכשנתמלא עשן ברהה ולא המתינה עד שתדלחהו מת ואי משום עשן כי היכי דלדיךך אימרחיש ניסא כו' אכל לגבי מלחמה איכא למימר לא אמרה אי לא חזיתיה דהא אי ביעיא לשקורי לא הוי מחזקה מלחמה בעולם: **נפלו עלינו עובדי כוכבים כו'**, והא הכא היא החזיקה וקתני נאמנת אלמא אמרינן מה לה לשקר: **הסם כדנר אידי נר אצין**, כלומר הכא כיון דמלחמה קטנה היא דלחיי הוה כהדיה לא אמרה דדמני אלא נטרה וחזיא ליה דמית דלשה לא מסתפיה מלסטים: **כדרי אידי**, במסכת ע"ז צפ' אין מעמידין (דף סה:):

**חזו גצריא**, שהלש אכולמא, היינו **עיישנו**, דלממן כי היכי דלדיךך אימרחיש כו': **פססא דידא**, מאיש אחר א' [הבא להלעיל]: **ואסיליד מומא**, בצעלה: **עד אחד במלחמה**, מלחמה בעולם וצא עד אחד ואמר מת צנליך מי מהימן או לא: **והכא לא דייקא**, [ב] ומרייכו אמרי דדמני: **כן הדברים**, כאשר אמה אומר: **מיס כמלחמה**, דליכא למימר דדדמי: **מיס שאין להס סוף**, מפרש צפ' בתרא (לקמן קכא), כל שנומד ואין רואה מארצב רוחומיו: **אשמו אסורה**, ואע"פ שיש עדים כשרים שטעב שמא קף מתחת המים ויאל': וקאמרי

**עם אבא יוסי בן סימאי בספינה** ומבועה והשיא רבי נשותיהן ע"פ נשים והא מים כמלחמה דמו וגשים "אפי' מאה בעד א' דמו וקתני השיא ותסברא א' מים שאין להם סוף ניגהו ומים שאין להם סוף אשתו אסורה אלא ה"ד דאמרי אסקינהו קמן וחזינהו

וקדמוני עסיא כעדיסקיס אספמיא ומה שלא עיבדו בלרץ ישראל י"ל דשום חונס היה וכן יש צירושלמי ירמיה עיבד כחוצה לארץ וכן יחזקאל וצורר

בן נריה ומיהו קשיא לר"י דצפ' זה צורר (סנהדרין דף טו, ושם) א' ר' חייא בן זרנוקי ור' שמעון בן יהונדא כו' ושם היה רבי יוחנן גדול מהם מדריש לקיס היה קורא אותם רועי צקר וי"ל דלעבד דקאמר התם לאו דוקא אלף חישוב צעלמא עשו אס השנה לריכה להתעבד דהא שנת שביעית היתה כדמומה התם דקאמר כהן ומריש וצפ' אמר דלין מעבדין שנה שביעית ושום חונס היה שלא חישבו בלרץ ישראל כדפרישי' לעיל: **והא מים כמלחמה דמו**, השמא סלקא דעתך שראו הנשים שטעבו אכל לא ראו שהעלוס א' המים ולכן אמרו דדדמי:

## האשה שלום פרק חמשה עשר יבמות

בפועליו הוא כדלמר התם ואמר דדמני ומהאי טעמא מיבעי ליה הכא דלמא לא אחי מה לי לשקר ומרע לחזקה משום דלמרה דדדמי וי"ל דשאני התם דנהי דטרוד בפועליו הוא מכל מקום נחשב קלת שקרן כמה שטוען דרך ודאי שפרעו ולכן יש להאמינו במיגו דלא

דאי בעיא אמרה שלום בעולם<sup>(א)</sup> או דלמא כיון דאיחזקה אמרה בדדמי ולא אחי מה לי לשקר ומרע חזקתיה ת"ש עיישינו עלינו בית עיישינו עלינו מערה הוא מת ואני נצחתי אינה נאמנת שאני התם<sup>(ב)</sup> דאמר לה כי היכי דלדיךךך אתרחיש ניסא לדידיה נמי איתרחיש ניסא ת"ש ינפלו עלינו עובדי כוכבים נפלו עלינו ליסטים הוא מת ונצחתי נאמנת התם כדרב אידי<sup>(ג)</sup> דא"ר אידי אשה בלי זיינה עליה ההוא גברא דבשילחי הלוליה איתלי גורא בי גנני אמרה להו דביתהו חזו גבראי חזו גבראי אתו חזו גברא חרוכא דשדי ופסתא דידא דשדיא סבר רב חייא בר אבין למימר היינו עיישינו עלינו בית עיישינו עלינו מערה אמר רבא מי דמי התם לא קאמרה חזו גבראי חזו גבראי ועוד גברא חרוכא דשדי ופסתא דידא דשדיא ורב חייא בר אבין גברא חרוכא דשדיא אימא איניש אחרינא אתא לאצולי ואכילתיה גורא ופסתא דידא דשדיא גורא איתליא א' ואחיליד ביה מומא ומחמת כיסופא אזל וערק לעלמא איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו טעמא דעד אחד מהימן משום דמילתא דעבידא לאיגלווי הוא לא משקר ה"נ לא משקר או דלמא טעמא דעד אחד משום דהיא גופא דייקא ומינסבא א' והכא [כיון דוימנין דסניא ליה]<sup>(א)</sup> לא דייקא ומינסבא אמר רמי בר חמא ת"ש א' אמר רבי עקיבא כשידרתי לנהרדעא לעבר השנה מצאתי נחמיה איש בית דלי ואמר לי שמעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד אלא רבי יהודה בן בבא וגמתי לו כן הדברים אמר לי אמור להם משמי אתם יודעים המדינה הזו משובשת בגיטות כך מקובלני מר"ג הזקן י'שמישיאין האשה על פי עד אחד מאי מדינה משובשת בגיטות לאו אע"ג דמדינה זו משובשת כך מקובלני שמישיאין על פי עד אחד אלמא עד אחד מהימן אמר רבא אי הכי מאי שגא מדינה זו כל מקום שיש גיטות מיבעי ליה אלא אמר רבא ה"ק אתם יודעים שמדינה זו משובשת בגיטות ולא אפשר לי למשבק אינשי ביתי ומייתי קמי רבנן כך מקובלני מרבן גמליאל שמישיאין האשה ע"פ עד אחד ת"ש מעשה בשני תלמידי חכמים שהיו באין

עם אבא יוסי בן סימאי בספינה ומבועה והשיא רבי נשותיהן ע"פ נשים והא מים כמלחמה דמו וגשים "אפי' מאה בעד א' דמו וקתני השיא ותסברא א' מים שאין להם סוף ניגהו ומים שאין להם סוף אשתו אסורה אלא ה"ד דאמרי אסקינהו קמן וחזינהו וקדמוני עסיא כעדיסקיס אספמיא ומה שלא עיבדו בלרץ ישראל י"ל דשום חונס היה וכן יש צירושלמי ירמיה עיבד כחוצה לארץ וכן יחזקאל וצורר בן נריה ומיהו קשיא לר"י דצפ' זה צורר (סנהדרין דף טו, ושם) א' ר' חייא בן זרנוקי ור' שמעון בן יהונדא כו' ושם היה רבי יוחנן גדול מהם מדריש לקיס היה קורא אותם רועי צקר וי"ל דלעבד דקאמר התם לאו דוקא אלף חישוב צעלמא עשו אס השנה לריכה להתעבד דהא שנת שביעית היתה כדמומה התם דקאמר כהן ומריש וצפ' אמר דלין מעבדין שנה שביעית ושום חונס היה שלא חישבו בלרץ ישראל כדפרישי' לעיל: **והא מים כמלחמה דמו**, השמא סלקא דעתך שראו הנשים שטעבו אכל לא ראו שהעלוס א' המים ולכן אמרו דדדמי:

## קטו.

בפועליו הוא כדלמר התם ואמר דדמני ומהאי טעמא מיבעי ליה הכא דלמא לא אחי מה לי לשקר ומרע לחזקה משום דלמרה דדדמי וי"ל דשאני התם דנהי דטרוד בפועליו הוא מכל מקום נחשב קלת שקרן כמה שטוען דרך ודאי שפרעו ולכן יש להאמינו במיגו דלא שכתריך כיון שטוען שצורר לו שפרעו ואינו מולה בשכחה וגם יש לו מיגו: **דאי בעיא אמרה שלום בעולם**, וא"ת אמאי לא קאמר מינו שיכולה לומר מת על מטתו ונראה דהיכא שנהרג במלחמה אמרינן מתוך שיכולה לומר נהרג ולא במלחמה אכל נהרג אטו מת לא: **אין דלמא לא אחי מה אי לשקר ומרע חזוקה**, ארי' דלא דמי להא דמיציעא צפ"ק דבבא בתרא (דף ה: ושם) פרעמיך בתוך זמני אי מהימן במיגו דאי בעי למימר פרעמיך אחר זמני אי אחי מה לי לשקר ומרע לה לחזקה או לא דהתם מרע לה הכא לא מרע לה כיון דלמרה דדדמי ואי לא מרע התם לפי שאין הווה כלל שיהיה פורע בתוך זמנו אכל הכא מרע דיכול להיות אחת דמת במלחמה וכן הא דקאמר צפ' האומר בקידושין (דף סד.) אמר בשעת קידושין יש לי בנים ואין לי אחים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים ויש לי אחים נאמן להמיר א' פירוש אי הוי איפכא ואין נאמן לאסור דצרי רצי ור' נתן אומר כו' ומפרש התם טעמא דרצי משום דלחי מה לי לשקר ומרע לה לחזקה מיגו דאי בעי פטר לה בניתא אכל הכא דלמרה דדדמי ולכן לא מרע ולרצי נתן דלמר התם לא מרע התם דבשעת מיתה יש לו להיות נאמן יותר:

**טעמא דעד אחד נאמן משום דמילתא דעבידא לאיגלווי** לא משקר הבא נמי לא משקר, ולא יאמר דדדמי כיון שהדבר יהיה גלוי או דלמא טעמא דלחמן משום דלייקא ומינסבא והכא לא דייקא כלומר לעולם לא יאמר עד אחד דדדמי כמו האשה עצמה ומכל מקום אין להאמינו דנהי דלא אמר דדדמי האשה לא דייקא כאן וסומכת עליו יותר ממה כשאומר מת על מטתו כיון דיש רגלים לדבר אכל אין לפרש או דלמא טעמא דעד אחד משום דלייקא ואפי' אמר דדדמי נאמן דהא אפילו דדייקא האשה למה לו להיות נאמן כיון דלמר דדדמי: **אמר רבי עקיבא כשידרתי לנהרדעא לעבר שנה**, בסוף מסכת ברכות (דף סג.) אמרי' דרבי עקיבא לא הניח כמותו בלרץ ישראל ולכן היה יכול לעבד שנים בחוזה ללרץ ולכן רבי' לומר צפ' שני דמגילה (דף יז:.) גבי ר"מ שהלך לעבד שנה צעקא שלא הניח כמותו בלרץ דעסיא חוזה לארץ היא כדלמרינן בחזקת הבתים (צ"ב דף נו.) קיני קיני

ואי אמר מה לי לשקר במקום חזקה או לא, אי"נ כשהמלחמה בעולם כיון דחזקה דאמרה בדדמי לא אמר מה לי לשקר דאי"כ אזלא חזקה וה"ל כמה לי לשקר במקום עדים דהא איתא לחזקה כשהמלחמה בעולם ולא איפשיטא בעיא ולפיכחא אזלינן דלא אמרי' מה לי לשקר במקום חזקה, ובפ' השותפין נמי אמרינן איבעיא להו תבעו לאחר זמנו וא"ל פרתעתי בתוך זמנו מהו מי אמרי' מ"ל לשקר במקום חזקה דלא עביד איניש דפרע בנו זמניה או לא ולא איפשיט' ובקידושין פ' האומר מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן יש לי אחים אינו נאמן ומוקמי' לה בגמ' כגון דרמזחוק לן באחים ולא מוחזק לן בבנים, אמר יש לי בנים נאמן דאמרי' מ"ל לשקר דאי בעי פטר לה בנט אלמא אפילו במקום חזקה נמי אמרינן מ"ל לשקר לדיה בין לר"י בין לר' נתן, שאני התם דאין אדם חוטא ולא לו ולהכי מהמני ליה משום מ"ל לשקר, ולפום האי סברא עד שהחזיק הוא במלחמה מהמנין ליה משום מ"ל לשקר דאין אדם חוטא ולא לו, ומיהו לישנא דגמ' לא משמע דעד אחד נאמן במלחמה דמאי קא מיבעיא לן לאו משום איהו דאמר בדדמי אלא משום דאיהי דייקא ומנסבא: איבעיא להו עד אחד במלחמה [מהן] מ"ט דעד אחד משום דמילתא דעבידא לאגלווי הוא לא משקר והכא נמי לא משקר או דילמא טעמא דעד אחד משום דהיא גופה דייקא ומנסבה, והכא כיון דאמרה בדדמי לא אמרינן דייקא ומנסבא, והרב אלפס כרס כיון דומיין דסניא ליה לא דייקא ומנסבה ואידי ואידי חד טעמא הוא דכיון דומני' דסני ליה אמר בדדמי דהא באתתא דעלמא כששלוס

### עין משפט ונר מצוה

ז א מיי פ"ג מהלכות גירושין הלכה ה סמג עשין כ טוש"ע אה"ע סי' פ טעיק נב:
ח ב מיי שם הלכה ו טוש"ע שם סעי' נד:
ט ג מיי שם הלכה יט טוש"ע שם סעי' נג:
י ד מיי שם ופי"ב שם הל' טו סמג שם טור טו"ע שם סעי' ג:

### מוסף רש"י

דהיא גופא דייקא ומינסבא, דייקא עד שידעת שמת ודאי ואחר כך נשאל (ועליו כה), וגמתי לו, אמרתי לו, כן הדברים, כלשך אחת שנינו חלוקין עליו (לקטו משו"בששת בגיטות, שאני יכול ללך אלנס ולהסיד זה ששעמתי (סם))

### תוספות ישנים

אשה כל זיינה עליה, ויש לנו למרע ששמתיה עד גמר, וא"ת היכי משכחת מת בעלי במלחמה דלמא נאמן, אכל גליסטיס יחיד, אכל במלחמה יראה להמנין:

### תוס' חד מקבאי (והצני)

אפי' במלחמה נאמנת אלא פשיטא דאמרה מת בעלה במלחמה וקתני נאמנת, ותיריך רש"י ז"ל דמתני' כגון שאמרה מת סתם כששלוס בעולם אמרי' מת על מטתו דוקא קאמרה וכשהמלחמה בעולם אמרי' מת במלחמה קאמרה ולפי הפי' הוה שפרשתי לא קשיא מדי דאפשר לאוקומי מתני' כגון דאמר מצאתיו הרוג או ליסטים באו עליו והרגוהו כשהמלחמה בעולם אינה נאמנת וכששלוס בעולם נאמנת, ואי קשיא לך מאי קא מיבעיא ליפשוט ממתני' דקתני מלחמה בעולם אינה נאמנת ולא אמרה מה לי לשקר אי בעיא אמרה מת על מטתו אלמא לא אמרי' מה לי לשקר במקום חזקה תיריך הר"מ ב"ר יוסף דכשהמלחמה בעולם מרתתה לומר מת על מטתו, וזה התיורין אינו מספיק למת במלחמה וקברתי דהתם לא מרתתה דהא מת במלחמה וקברתי קאמרה ואמאי לא מהימנא לה משום דאי בעיא אמרה מת במלחמה אלא הכי מסתברא דכיון דמלחמה בעולם חזקה דאמרה בדדמי ולא משקרה לפי דעתה לא אמרינן מגו דאי בעיא משקרה לפי דעתה לומר דהא משקרה לפי דעתה לא אמרינן מגו דאי בעיא משקרה לפי דעתה

<sup>[א]</sup> נראה דל"ל נאמנת דהחזיקה מלחמה בעולם דלחיה נאמנת אילו אלא שהחזיקה מלחמה וכו'.